

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

ОМЕЛЬЧУК Олександр Васильович

УДК 373.5:373.62:745.5 (043.5)

МЕТОДИКА ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ
ХУДОЖНЬОГО ОБРОБЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ

13.00.02 – теорія та методика навчання технологій

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
ТУРАНОВ Юрій Олексійович
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри технологічної освіти та охорони праці

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ТИМЕНКО Володимир Петрович
учений секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України

кандидат педагогічних наук, доцент
БРОВЧЕНКО Анатолій Іванович, доцент кафедри теорії та методики професійної підготовки Інженерно-педагогічного інституту Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Захист відбудеться 01.04. 2015 р. о 14 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.19 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 28. 02. 2015 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

М.П. Малежик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах соціально-економічних перетворень, якісних змін сучасного суспільства різко зростає потреба у людях, які мають не лише глибокі теоретичні знання та практичні вміння, а й здатні самостійно, нетрадиційно, творчо розв'язувати існуючі проблеми.

Аналіз положень Національної стратегії розвитку освіти на 2012–2021 рр. дозволяє віднести профільне навчання учнів до сфери найбільшого сприяння з боку держави. У зв'язку з цим, модернізація вітчизняної системи загальної освіти передбачає широке впровадження профільного навчання у старшій школі з метою розвитку особистості кожної дитини, коли освіта дає можливість усім без виключення виявити індивідуальні таланти і творчий потенціал, продемонструвати здатність до самореалізації, професійного зростання і мобільності в сучасних умовах суспільного поступу.

Аналіз освітнього процесу, вивчення його особливостей у старшій школі, розкриття специфіки профільного навчання, аналіз основних його напрямів та засобів впливу на старшокласників фактично є відправною точкою для подальших пошуків оптимальних методик навчання педагогічних технологій, які нерозривно пов'язані із художньо-трудовою діяльністю як засобом практичного відображення життя випускників загальноосвітньої школи.

Важливе значення для теоретичного обґрунтування проблеми розвитку якостей творчої особистості мають психолого-педагогічні праці Г. Альтшуллера, В. Андрєєва, М. Бердяєва, В. Біблера, Д. Богоявленської, Л. Виготського, І. Волощука, Б. Кедрова, О. Лука, В. Моляко, Я. Пономарьова, А. Шептуліна та ін. Педагогічні ідеї формування змісту технологічної освіти (у т. ч. профільної) досліджувалися відомими вітчизняними вченими-педагогами: А. Вихрущем, Й. Гушулеєм, О. Коберником, М. Корцем, В. Мадзігоном, В. Сидоренком, В. Стешенком, А. Терещуком, Г. Терещуком, Д. Тхоржевським, А. Циною та ін. Методичні аспекти художньо-трудової підготовки школярів не залишалася поза увагою А. Бровченка, С. Дятленка, Н. Знамеровської, О. Іващенко, Н. Кардаш, І. Макаровської, Г. Мельник, Л. Оршанського, Б. Неменського, Т. Тименка, Т. Хілько, В. Харитонові та ін.

Таким чином, у науковій теорії і педагогічній практиці створені певні передумови для розв'язання проблеми розвитку знань, умінь і творчих здібностей учнів в умовах профільної художньо-трудової підготовки в загальноосвітній школі. Однак недостатня розробленість і низький рівень науково-методичного супроводу саме профільного навчання художнього оброблення матеріалів зумовлює потребу вдосконалення змісту і розробки методичних рекомендацій щодо його реалізації у процесі творчої художньо-трудової діяльності школярів.

Актуальність і затребуваність досліджуваної теми визначаються реальними потребами системи вітчизняної освіти й існуючими *суперечностями* між:

– зростаючою потребою у формуванні творчої особистості, вимогами, які ставляться до якості технологічної підготовки старшокласників, та сучасними реаліями стану профільного навчання в загальноосвітніх школах;

– визнанням пріоритету профільної підготовки у розвитку знань, умінь і творчих здібностей учнів та впровадженням державних освітніх стандартів, жорсткими вимогами до їх виконання, що руйнує цілісність і взаємозумовленість процесу профільного навчання та розвитку творчої особистості;

– об'єктивною потребою в якісній профільній підготовці старшокласників за спеціалізацією «Художня обробка матеріалів» та недостатньою розробленістю змістового наповнення і навчально-методичного інструментарію досліджуваної проблеми.

Отже, соціальне значення проблеми профільної художньо-трудової підготовки випускників загальноосвітньої школи, недостатній рівень її науково-теоретичної та методичної розробки, невизначеність шляхів подолання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «Методика профільного навчання старшокласників художнього оброблення матеріалів».

Зв'язок теми роботи з науковими планами та програмами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідницьких робіт і є складовою наукових тем Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретико-методичні основи професійної підготовки фахівців в умовах реалізації ідей Болонської угоди» (РК 0108U000536). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 1 від 31.08.2012 р.) й узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 4 від 29.04.2014 р.).

Мета дослідження – розробити зміст і методику профільного навчання художнього оброблення матеріалів та дослідити ефективність процесу творчої художньо-трудової діяльності старшокласників.

Мета дослідження зумовила постановку таких **завдань**:

1. Розкрити теоретико-методологічні засади організації профільного навчання учнів у сучасній загальноосвітній школі.

2. Теоретично обґрунтувати та розробити зміст і методику профільного навчання школярів художнього оброблення матеріалів.

3. Виявити педагогічні умови, сприятливі для розвитку знань, умінь і творчих здібностей старшокласників на заняттях з художнього оброблення матеріалів.

4. Визначити критерії, показники та рівні розвитку творчих здібностей і навчальних досягнень старшокласників у галузі художнього оброблення матеріалів.

5. Експериментально перевірити педагогічні умови, зміст і методику профільного навчання школярів художнього оброблення матеріалів.

Об'єкт дослідження: профільна підготовка школярів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Предмет дослідження: зміст і методика навчання старшокласників художнього оброблення матеріалів в умовах технологічного профілю.

Теоретико-методологічною основою дослідження є: фундаментальні принципи теорії наукового пізнання; філософські положення теорії про діалектичну єдність загального й одиничного, загальнолюдського і національного, взаємодії естетики та

технології; концептуальні підходи до здійснення процесу формування творчої особистості; концепції модернізації системи вітчизняної освіти, зокрема профільної (В. Андрущенко, Б. Гершунський, С. Гончаренко, І. Бех, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, С. Кримський, В. Мадзігон, Н. Ничкало, В. Шинкарук та ін.); положення теорії творчості (Г. Альтшуллер, В. Андреев, В. Біблер, Д. Богоявленська, І. Волощук, Л. Виготський, Н. Кічук, В. Клименко, О. Лук, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов, В. Роменець, А. Шумілін та ін.); теоретичні засади технологічної і художньо-трудової підготовки школярів (А. Бровченко, Й. Гушулей, Н. Кардаш, О. Коберник, М. Корець, Д. Лебедев, Г. Мельник, Л. Оршанський, В. Сидоренко, В. Стешенко, А. Терещук, Г. Терещук, В. Тименко, В. Титаренко, Д. Тхоржевський та ін.); нормативно-правові документи з проблематики дослідження – Національна доктрина розвитку освіти, Національна стратегія розвитку освіти на 2012 – 2021 роки, закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, Концепція профільного навчання в старшій школі, наказ МОН України за № 893 від 01 жовтня 2008 року «Про затвердження структури технологічного профілю навчання для 12-річної школи» та ін.

Для розв'язання поставлених завдань були використані такі **методи дослідження**: 1) *теоретичні* (аналіз і синтез філософських, культурологічних, соціологічних, психологічних, педагогічних, техніко-технологічних наукових знань, навчальних і методичних видань, програмних і нормативних матеріалів з проблем профільного навчання у старшій загальноосвітній школі) – для з'ясування сутності основних дефініцій, виявлення в теорії і практиці сучасного стану профільного навчання старшокласників; 2) *прогностичні* (моделювання, експертні оцінки, узагальнення незалежних характеристик та ін.) – з метою обґрунтування прогностичної моделі розвитку знань, умінь і творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання художнього оброблення матеріалів, відбору змісту та розробки відповідної методики; 3) *діагностичні* (бесіди, інтерв'ю, анкетування, тестування, комплексні контрольні роботи та ін.) – з метою вивчення рівня розвитку творчих здібностей і навчальних досягнень старшокласників у галузі художнього оброблення матеріалів; 4) *педагогічного експерименту* (констатувальний, формувальний, підсумково-контрольний етапи) – для перевірки дієвості педагогічних умов розвитку знань, умінь і творчих здібностей, а також ефективності змісту та авторської методики профільного навчання школярів художнього оброблення матеріалів; 5) *статистичної й аналітичної обробки даних* – з метою доведення достовірності та доцільності впровадження запропонованих педагогічних умов, змісту і методики, якісного аналізу й узагальнення результатів творчої художньо-трудої діяльності учнів старших класів в умовах технологічного профілю.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Вілійської загальноосвітньої школи I – III ступенів Шумського району Тернопільської області, а окремі аспекти дослідження уточнювалися в Кременецькій загальноосвітній школі I – III ступенів №3, Білокриницькій загальноосвітній школі I-III ступенів Кременецького району Тернопільської області, Меденицькій СЗШ I-III ступенів Дрогобицького району Львівської

області. На констатувальному етапі дослідження було опитано 369 осіб, з них: 312 дітей старшого шкільного віку, 57 педагогів – учителів технологій загальноосвітніх шкіл та керівників художньо-прикладних гуртків і студій позашкільних навчальних закладів Тернопільщини та Львівщини. На етапі формувального експерименту було залучено 61 старшокласника Вілійської загальноосвітньої школи I–III ступенів Шумського району Тернопільської області. Автор брав безпосередню участь у дослідно-експериментальній роботі, обіймаючи посади вчителя технологій та аспіранта Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження:

– *вперше відібраний* зміст профільного навчання старшокласників художнього оброблення матеріалів, який сформований за гендерним принципом і містить інтегративну інваріантну складову; *розроблена* авторська методика профільного навчання старшокласників за спеціалізацією «Художня обробка матеріалів», яка передбачає чітке дотриманням дидактичної схеми-алгоритму розвитку знань, умінь і творчих здібностей школярів у процесі проектно-технологічної діяльності;

– *визначені та перевірені* педагогічні умови, які сприяють розвитку знань, умінь і творчих здібностей старшокласників (включення педагогів й учнів у спільну творчу діяльність у галузі декоративно-ужиткового мистецтва; педагогічне управління процесом розвитку знань, умінь і творчих здібностей учнів; здійснення поетапного діагностування розвитку знань, умінь і здібностей старшокласників);

– *з'ясовані* етапи профільного навчання старшокласників художнього оброблення матеріалів і показники творчої художньо-трудової діяльності;

– *обґрунтовані* критерії та рівні розвитку творчих здібностей (репродуктивний, імітаційний, конструктивний, творчий) і навчальних досягнень (знань й умінь) учнів у галузі художнього оброблення матеріалів;

– *набули подальшого розвитку* наукові положення про розвиток творчої особистості школяра в умовах профільної технологічної підготовки у загальноосвітній школі.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці навчально-методичного інструментарію, який містить: удосконалений зміст програми профільного навчання старшокласників за спеціалізацією «Художня обробка матеріалів» та рекомендації вчителям технологій щодо його впровадження; методичні поради щодо створення розвивального навчально-виховного середовища, оптимального для забезпечення ефективного розвитку знань, умінь і творчих здібностей старшокласників у галузі художнього оброблення матеріалів.

Теоретичні положення та результати дослідно-експериментальної роботи можуть бути використані для подальших педагогічних досліджень, при укладанні навчальних програм і методичних рекомендацій, написанні підручників та навчальних посібників з традиційних і сучасних видів художнього оброблення матеріалів, розробці елективних курсів для старшої профільної школи, проведенні науково-методичних семінарів та занять системи підвищення кваліфікації вчителів технологій, керівників художньо-

прикладних гуртків і студій в умовах педагогічних ВНЗ та інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Основні положення дисертаційного дослідження впроваджено у навчальний процес Вілійської загальноосвітньої школи I–III ступенів Шумського району Тернопільської області (довідка №43 від 25.09.2014 р.), Кременецької загальноосвітньої школи I–III ступенів №3 Кременецького району Тернопільської області (довідка №204 від 21.10.2014 р.), Білокриницькій загальноосвітній школі I–III ступенів Кременецького району Тернопільської області (довідка №82 від 01.10.2014 р.), Меденицькій СЗШ I–III ступенів Дрогобицького району Львівської області (довідка №126/2 від 25.09.2014 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях та науково-методичних семінарах різного рангу: *міжнародних* – «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи» (Дрогобич, 2013); «Сучасна наука в мережі інтернет» (Київ, 2013); «Теорія і практика управління педагогічним процесом» (Одеса, 2014); «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, 2014); «Модернізація педагогічної освіти як основа інтенсифікації професійної та світоглядно-методологічної підготовки вчителя сучасної школи» (Дрогобич, 2014); *всеукраїнських* – «Проблеми та перспективи професійної освіти в сучасних умовах» (Умань, 2013); «Технологічна освіта: проблеми, інновації, перспективи» (Лисичанськ, 2014); «Інновації в підготовці фахівців технологічної, професійної освіти та готельно-ресторанного бізнесу» (Херсон, 2014); *за кордоном* – «*Nauka dziś: teoria, metodologia, praktyka*» (Wrocław, 2013), а також обговорювалися на засіданнях кафедри технологічної освіти та охорони праці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2010–2014 рр.).

Публікації. Матеріали дисертаційного дослідження викладено в 17 публікаціях автора, з них 8 – у фахових наукових виданнях, 7 – у матеріалах конференцій, 2 – у інших наукових виданнях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків на 98 сторінках і списку використаних джерел – 302 найменувань. Загальний обсяг становить 325 сторінок друкованого тексту, з яких 197 сторінка основного тексту. Робота містить 22 рисунки і 28 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, з'ясовано її місце й проаналізовано загальний стан розробленості у теорії та практиці навчання учнів художнього оброблення матеріалів в умовах старшої профільної школи, визначено об'єкт, предмет, мету й основні завдання дослідження, викладено вихідні методологічні та теоретичні положення і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичну значущість роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – «**Теоретичні засади організації творчої художньо-трудової діяльності старшокласників в умовах профільного навчання**» – розглянута профільна технологічна підготовка як чинник розвитку творчої особистості школяра, здійснений сутнісно-логічний аналіз проблеми розвитку

творчих здібностей учнів, проведено проектування процесу профільного технологічного навчання та виявлено педагогічні умови ефективності розвитку знань, умінь і творчих здібностей школярів у галузі художнього оброблення матеріалів.

Розвиток творчих здібностей старшокласників (як важлива мета профільного навчання художнього оброблення матеріалів) нами розглядається як закономірна і незворотна зміна індивідуальних якостей, значущих для здійснення творчої діяльності, що відбувається у процесі включення учнів у пізнавальну, розвивальну та комунікативну сфери, які задовольняють соціокультурні й освітні потреби та сприяють їхньому самовизначенню, самоствердженню і самореалізації. З іншого боку, під розвитком творчих здібностей розуміється розвиток таких якостей особистості, у результаті формування яких, набуваються нові, якісні характеристики в когнітивній, емоційно-вольовій та діяльнісно-практичній сферах особистості школяра.

Процес розвитку творчих здібностей в умовах профільного навчання розглядається як послідовна, закономірна і незворотна зміна індивідуальних здібностей старшокласника, орієнтована на забезпечення переходу від рівня оволодіння окремими елементами творчості до рівня здійснення самостійної творчої діяльності, а також зміна структури діяльності педагога щодо управління і поступового вдосконалення творчого процесу в старшій загальноосвітній школі.

Педагогічний процес розвитку знань, умінь і творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання являє собою систему, що ґрунтується на процесуально-технологічному підході та передбачає єдність і взаємозв'язок таких компонентів: цілей, завдань, змісту, методів і форм організації взаємодії учасників творчого процесу з урахуванням психологічних особливостей учнів, що виявляються у спілкуванні та творчій продуктивній діяльності в галузі декоративно-ужиткового мистецтва.

Своєрідність процесу розвитку знань, конструктивних умінь і творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання зумовлюється особливостями профільної освіти, спрямованими на розвиток особистості старшокласника на основі усвідомленого, вільного визначення сфери прикладання цих знань, умінь і здібностей для задоволення особистих потреб і сприятливої їх самореалізації у процесі творчої діяльності в умовах розвивального освітнього середовища.

Педагогічними умовами, які впливають на ефективність процесу розвитку політехнічних знань, конструктивних умінь і творчих здібностей старшокласників у процесі профільного навчання, є:

- включення педагогів й учнів у спільну творчу діяльність у галузі декоративно-ужиткового мистецтва;

- педагогічне управління процесом розвитку політехнічних знань, конструктивних умінь і творчих здібностей учнів в умовах профільної освіти на основі взаємодії учасників процесу на особистісному рівні, який передбачає перехід школяра з об'єкта у суб'єкт педагогічного процесу;

- здійснення поетапного діагностування розвитку знань, умінь і здібностей старшокласників у процесі творчої художньо-трудової діяльності з використанням розроблених критеріїв, до яких належать: розвиток

інтелектуальних здібностей і структурних особливостей інтелекту; прояв творчої активності і самостійності; сформованість здібностей до самоуправління і саморегуляції; розвиненість комунікативно-творчих здібностей.

Головним чинником реалізації профільного навчання в умовах старшої загальноосвітньої школи є спільна творча діяльність, яка, з одного боку, містить індивідуальну (або індивідуально-групову) творчість учнів, а з іншого – навчально-виховну, творчу діяльність педагогів. Педагогічний процес уможлиблює розвиток політехнічних знань, конструктивних умінь і творчих здібностей учнів, відповідно до прогнозованого результату, лише за умови співтворчості педагога та його вихованців.

Розроблена структура співтворчої діяльності учнів і педагога в умовах профільного навчання художнього оброблення матеріалів з позицій процесуально-технологічного підходу передбачає такі етапи: 1) постановку проблеми та мети діяльності; 2) формулювання й обрання гіпотези; 3) пошук шляхів розв'язання проблеми; 4) проектування перебігу творчої діяльності; 5) реалізацію ідеї розв'язання проблеми (творча проектна діяльність); 6) оформлення результатів (графічне виконання проекту); 7) самостійну діяльність з втілення проекту в матеріалі; 8) публічну презентацію результату творчої проектно-технологічної діяльності. При цьому педагогові здебільшого відводиться роль консультанта й експерта проекту, а також дослідника, який, використовуючи форми і методи діагностування, коригує процес розвитку політехнічних знань, конструктивних умінь і творчих здібностей школярів в умовах профільного навчання художнього оброблення матеріалів.

У другому розділі – **«Зміст і методика навчання школярів художнього оброблення матеріалів в умовах технологічного профілю»** – здійснено проектування структури та змісту профільного навчання старшокласників за спеціалізацією «Художня обробка матеріалів», а також розроблена методика навчання старшокласників художнього оброблення матеріалів в умовах технологічного профілю.

Аналіз практики профільного навчання художнього оброблення матеріалів учнів 10 – 11 класів дозволив виділити низку причин, які гальмують процес профілізації старшої загальноосвітньої школи: 1) віддаленість змісту профільного навчання від інтересів й уподобань сучасної шкільної молоді; 2) відсутність науково обґрунтованих програм з різних видів декоративно-ужиткового мистецтва для старших класів, цілісної системи практичних завдань творчого характеру; 3) недостатня кількість якісної навчальної та науково-методичної літератури з декоративно-ужиткового мистецтва, адаптованої для різних вікових груп; 4) невідповідність матеріально-технічної бази сучасним вимогам і локальним традиціям функціонування художніх ремесел в регіоні розташування школи; 5) низький виховний та етнокультурний потенціал сім'ї і культурно-просвітницьких організацій; 6) недостатній інтерес адміністрації школи до впровадження профільного навчання за технологічним напрямом, зокрема з художнього оброблення матеріалів; 7) гострий дефіцит педагогічних кадрів відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня та компетентності.

Дослідження підтвердило, що однією з вагомих причин низького рівня профільного навчання художнього оброблення матеріалів у старшій загально-освітній школі є недоліки у визначенні та систематизації навчально-виховних завдань щодо формування у старшокласників: знань історії вітчизняного декоративно-ужиткового мистецтва, художніх промислів і ремесел, морфології декоративно-ужиткових виробів, місцевих (локальних) традицій у побуті, композиційних законів, закономірностей, прийомів та образотворчих засобів; умінь виконання клаузур (начерків) форм виробів, створення орнаментальних схем, організації робочого місця; навичок виконання технологічних операцій виготовлення і технік оздоблення декоративно-ужиткових виробів тощо.

Проведений аналіз типових програм профільного навчання для учнів старших класів (зокрема, спеціалізації «Художня обробка матеріалів»), показав, що їх підготовка здійснювалася без дотримання єдиного концептуального підходу до структурної побудови, без урахування дидактичних принципів і вимог до формування змісту, міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, гендерних особливостей, без логічного поділу змісту на інваріантну та варіативну складові тощо. Крім цього, у структурі навчальної програми не знайшлося місця вивченню таких популярних в Україні видів народного декоративно-ужиткового мистецтва, як вишивка, ткацтво, художня обробка металів, писанкарство, бісероплетіння та ін.

Зміст профільного навчання художнього оброблення матеріалів розглядається як система взаємозв'язаних структурних елементів, яка, володіючи цілісністю, внутрішньою логікою і варіативністю, виходить зі змісту творчої проектно-технологічної діяльності у галузі декоративно-ужиткового мистецтва та забезпечує поступовий розвиток політехнічних знань, конструктивних умінь і творчих здібностей старшокласників. Проектування змісту профільного навчання художнього оброблення матеріалів здійснювалося з дотриманням низки дидактичних принципів (науковості, цілісності, відкритості, актуальності, свободи вибору, генералізації знань, інваріантності, логічності, достатності, технологічної спрямованості тощо), які були відібрані й інтерпретовані згідно з предметом дослідження. Виходячи із загальних вимог, що ставляться до побудови змісту профільного навчання старшокласників художнього оброблення матеріалів, та враховуючи дидактичні принципи його формування, були сформульовані комплексні показники (критерії), які уможливили розробку авторської навчальної програми спеціалізації «Художня обробка матеріалів» для 10 – 11 класів.

Головна відмінність від типової програми полягає в тому, що авторська програма містить: 1) *інваріантну* складову з розділами, спільними для вивчення усіма школярами: 1. Історія становлення і розвитку народного декоративно-ужиткового мистецтва. 2. Основи композиційних побудов у формотворенні. 3. Основи орнаментики. 4. Основи проектної діяльності. 5. Організація та економіка підприємств народних художніх промислів; 2) *варіативну* складову, сформовану залежно від статі: для дівчат – вишивка, ткацтво, в'язання, розпис тканини, художня обробка соломки, бісерне рукоділля, писанкарство; для хлопців – художня обробка деревини (випалювання, розпис, різьблення, інкрустація, інтарсія, блочна мозаїка тощо), художня обробка металів (декоративне

ковальство, художнє лиття, карбування, металопластика та ін.), художня кераміка, лозоплетіння.

Макет авторської програми з профільного навчання за спеціалізацією «Художня обробка матеріалів» для учнів 10–11 класів пройшов експертне оцінювання, яке підтвердило його відповідність критеріям відбору та дидактичним принципам формування змісту.

Запропонована авторська методика навчання старшокласників художнього оброблення матеріалів в умовах технологічного профілю передбачає: 1) підтримку в школярів стійкого інтересу до творчої проектно-технологічної діяльності шляхом створення сприятливої емоційної атмосфери на заняттях, використання змістовного навчального матеріалу, варіативності в застосуванні методів і засобів навчання, надання учням можливості використовувати різноманітні технологічні операції та декоративні техніки; 2) здійснення педагогічного впливу на систему мотиваційно-ціннісної орієнтації школярів, шляхом розробки змісту профільного навчання з урахуванням його спрямованості на творчу проектно-технологічну діяльність; 3) формування в учнів знань (політехнічних, мистецтвознавчих та ін.) і конструктивних умінь, необхідних для грамотного виконання навчальних завдань творчого характеру, а також проектів декоративно-ужиткових виробів, втілених у матеріалі на високому художньо-естетичному і технічному рівнях; 4) відбір змісту кожного навчального заняття з художньої обробки матеріалів з опорою на наявні в старшокласників знання, отримані при вивченні шкільних предметів «Трудове навчання» та «Образотворче мистецтво» в основній школі з наступним їх ускладненням; 5) застосування у профільному навчанні системи ефективних методів і прийомів, які сприяють творчому підходу при виконанні навчальних завдань: залучення школярів до самостійної пошукової діяльності, розв'язання проблемних завдань, а також надання їм можливості експериментування з природними і конструктивними матеріалами, здійснення взаємозв'язку теорії з практикою, послідовності виконання репродуктивних і творчих завдань, використання на заняттях різноманітного наочного матеріалу (плакатів, натуральних зразків декоративно-ужиткових виробів, ілюстрацій, світлин та ін.), а також інформаційно-технологічних засобів навчання; 6) надання учням можливості для прояву самостійності у процесі профільного навчання художнього оброблення матеріалів для розвитку здатності до самоорганізації, а також включення педагогів й учнів у спільну творчу діяльність у галузі декоративно-ужиткового мистецтва; 7) здійснення педагогічного управління процесом розвитку знань, умінь і творчих здібностей учнів в умовах профільної освіти на основі взаємодії учасників творчого процесу на особистісному рівні; 8) реалізацію поетапного діагностування розвитку знань, умінь і творчих здібностей старшокласників, а також застосування контролю за процесом виконання навчальних завдань творчого характеру й оцінювання результатів проектно-технологічної діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня, надання їм можливості для досягнення успіхів у подоланні труднощів, максимального прояву творчих здібностей, знань й умінь при поступовому підвищенні вимог до їх якості.

З метою перевірки ефективності запропонованої методики розроблена дидактична схема навчання художнього оброблення матеріалів і розвитку творчих здібностей школярів в умовах технологічного профілю, а також обґрунтовані основні етапи (організаційно-підготовчий; художньо-конструкторський; технологічний; завершальний) та стадії проектування і виготовлення декоративно-ужиткових виробів з їх обов'язковим захистом й оцінюванням.

У третьому розділі – **«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності розвитку знань, умінь і творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання художнього оброблення матеріалів»** – розроблена прогностична модель та запропонована програма експериментального дослідження, яка містить завдання, етапи, методику проведення та засоби діагностування; проаналізовані й узагальнені результати етапів дослідно-експериментальної роботи, сформульовані висновки та розроблені методичні рекомендації вчителям, які здійснюють профільне навчання школярів художнього оброблення матеріалів.

Теоретичне осмислення проблеми дослідження зумовило формулювання припущень, які вимагали дослідно-експериментальної перевірки, зокрема таких положень: 1. Теоретико-методологічною стратегією розвитку творчих здібностей, знань й умінь старшокласників у процесі творчої діяльності на основних етапах навчання художнього оброблення матеріалів виступає процесуально-технологічний підхід. 2. Розвиток творчих здібностей, знань й умінь учнів буде успішним у межах спеціально розробленої прогностичної моделі за умов дотримання етапів профільної підготовки та використання навчально-методичного супроводу – змісту та методики навчання художнього оброблення матеріалів. 3. Педагогічними умовами, які забезпечать ефективність процесу розвитку творчих здібностей, знань й умінь старшокласників, є: а) включення педагогів й учнів у спільну творчу діяльність у галузі декоративно-ужиткового мистецтва; б) педагогічне управління процесом розвитку політехнічних знань, конструктивних умінь і творчих здібностей учнів в умовах профільної освіти на основі взаємодії учасників процесу на особистісному рівні, який передбачає перехід школяра з об'єкта у суб'єкт педагогічного процесу; в) здійснення поетапного діагностування розвитку знань, умінь і здібностей старшокласників у процесі творчої діяльності з використанням розроблених критеріїв.

4. Формування творчих здібностей, знань й умінь учнів на основних етапах профільною навчання художнього оброблення матеріалів сприяє: а) стимулюванню готовності підлітка до соціокультурного і професійного самовизначення, здатності до ухвалення відповідального рішення про вибір індивідуального маршруту в освітньому просторі профільної школи; б) моделюванню різних видів освітньої діяльності, що сприяють формуванню як загальноосвітніх здібностей універсального характеру, так і творчих, які позитивно позначаються на подальшому професійному і соціальному становленні випускника старшої школи; в) наявності досвіду докладання зусиль з освоєння навчального матеріалу спеціалізації «Художня обробка матеріалів», набуття ключових компетенцій, затребуваних у профільному навчанні та подальшій художньо-трудовій діяльності.

Результати констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи дають підстави стверджувати, що розвиток знань, конструктивних умінь і творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання за спеціалізацією «Художня обробка матеріалів», який ґрунтується на традиційній навчально-методичній парадигмі, здійснюється недостатньо ефективно. Ця обставина потребувала розробки прогностичної моделі розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання, метою якої є поетапне формування знань й умінь, необхідних для здійснення творчої діяльності у галузі художнього оброблення матеріалів (рис. 1).

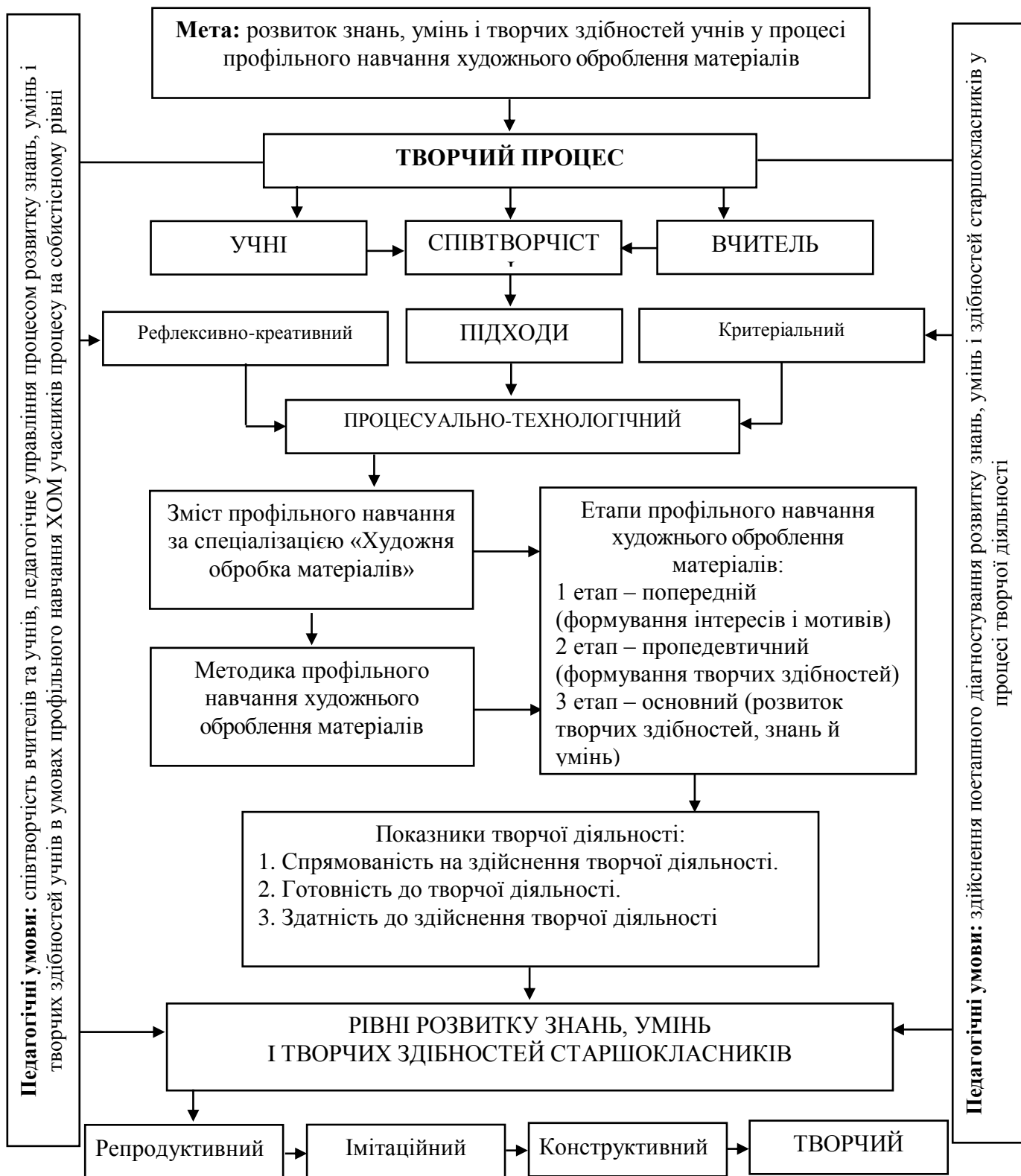

Рис. 1. Прогностична модель розвитку знань, умінь і творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання художнього оброблення матеріалів

Розроблена прогностична модель розвитку знань, умінь і творчих здібностей учнів передбачала створення розвивального мікросередовища і спеціальним чином організованого навчального процесу, який ґрунтується на співтворчості учнів і вчителя, а також містить такі компоненти: 1) мету; 2) підходи (рефлексивно-креативний, процесуально-технологічний, критеріальний); 3) педагогічні умови (співтворчість вчителів та учнів; педагогічне управління процесом розвитку знань, умінь і творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання; здійснення поетапного діагностування розвитку знань, умінь і здібностей старшокласників у процесі творчої художньо-трудої діяльності); 4) зміст, методику та етапи профільного навчання старшокласників за спеціалізацією «Художня обробка матеріалів»; 5) показники (розвиненість інтелектуальних здібностей; прояв творчої активності і самостійності учнів у процесі творчої діяльності; сформованість здібностей до самоуправління та саморегуляції у процесі творчої діяльності; розвиненість комунікативно-творчих здібностей) і рівні (репродуктивний, імітаційний, конструктивний, творчий) розвитку творчих здібностей учнів.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася впродовж 2010–2014 рр. на базі Вілійської ЗОШ I–III ступенів Шумського району Тернопільської області, а окремі аспекти дослідження уточнювалися в Кременецькій ЗОШ I–III ступенів №3, Білокриницькій ЗОШ I–III ступенів Кременецького району Тернопільської області, Меденицькій СЗШ I–III ступенів Дрогобицького району Львівської області.

Безпосередньо на формульовальному етапі педагогічного експерименту (2011–2013 р.р.) брало участь 61 учень старших класів, які були розподілені на три експериментальні (ЕГ–1, ЕГ–2, ЕГ–3) та одну (КГ–1) контрольну групи.

Під час апробації компонентів прогностичної моделі, передовсім педагогічних умов, змісту та методики навчання, здійснювалася поетапна діагностика рівнів розвитку політехнічних знань, конструктивних умінь і творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання художнього оброблення матеріалів. На основі статистичних розрахунків змін показників розвитку творчих здібностей і навчальних досягнень учнів (знань й умінь) були визначені відповідні рівні (репродуктивний, імітаційний, конструктивний, творчий) на початковому (вересень 2011 р.), проміжному (травень 2012 р.) та контрольньо-підсумковому (травень 2013 р.) етапах формульовального експерименту.

Контрольно-підсумкові результати формульовального етапу педагогічного експерименту свідчать про підвищення рівня розвитку творчих здібностей учнів у процесі цілеспрямованої творчої художньо-трудої діяльності. В експериментальних групах наприкінці формульовального етапу залишилося лише 2 учня з репродуктивним рівнем здібностей, 5 – з імітаційним рівнем, 19 – з конструктивним та 20 старшокласників, які досягли найвищого рівня творчих здібностей (43,5 % від усіх учнів експериментальних груп). При цьому, найвища

динаміка змін розвитку творчих здібностей спостерігалася в учнів експериментальної групи ЕГ-3, де експерти не відзначили репродуктивного рівня розвитку творчих здібностей у жодного учня, натомість творчого рівня досягли половина старшокласників цієї групи. У контрольній групі (К-1) також спостерігалися зміни, хоча динаміка була незначною: на 13,3 % зменшилася кількість учнів з репродуктивним й імітаційним рівнями відповідно; на 20,6 % та 7,3 % збільшилася кількість старшокласників з конструктивним і творчим рівнями розвитку здібностей до творчої художньо-трудової діяльності (див. табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка рівня творчих здібностей учнів на різних етапах формуального експерименту (2011 – 2013 р.р.)

Групи	К-ть осіб	РІВНІ							
		Репродуктивний		Імітаційний		Конструктивний		Творчий	
		К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
Початковий етап									
КГ – 1	15	5	33,3	8	53,3	1	6,7	1	6,7
ЕГ – 1	15	6	40	6	40	2	13,3	1	6,7
ЕГ – 2	15	5	33,3	7	46,7	2	13,3	1	6,7
ЕГ – 3	16	5	31,3	8	50	3	18,7	0	0
Проміжний етап									
КГ – 1	15	3	20	8	53,4	2	13,3	2	13,3
ЕГ – 1	15	3	20	5	33,3	3	20	4	26,7
ЕГ – 2	15	2	13,3	4	26,7	4	26,7	5	33,3
ЕГ – 3	16	1	6,4	5	31,2	5	31,2	5	31,2
Контрольно-підсумковий етап									
КГ – 1	15	3	20	6	40	4	26,7	2	13,3
ЕГ – 1	15	1	6,7	3	20	6	40	5	33,3
ЕГ – 2	15	1	6,7	1	6,7	6	40	7	46,6
ЕГ – 3	16	0	0	1	6,3	7	43,7	8	50

Візуально порівняльні показники рівнів сформованості творчих здібностей учнів експериментальних груп у галузі художньої обробки матеріалів на початку та наприкінці формуального етапу педагогічного експерименту представлені на рис. 2.

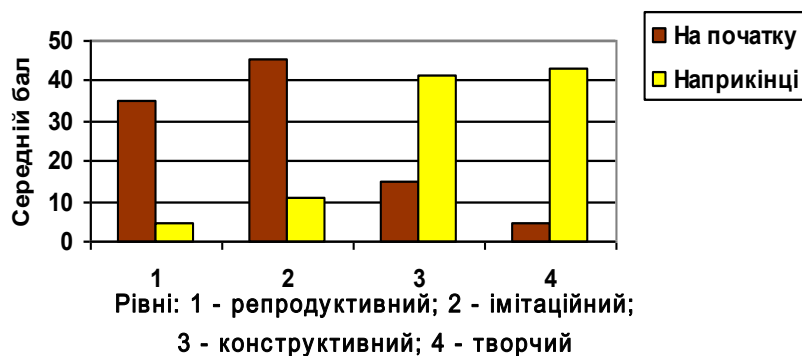

Рис. 2. Порівняльні показники рівнів сформованості творчих здібностей учнів експериментальних груп у галузі художньої обробки матеріалів на початку та наприкінці формувального етапу педагогічного експерименту

Крім цього, для з'ясування рівня якості засвоєння старшокласниками знань у галузі художнього оброблення матеріалів, а також для перевірки на доступність навчального матеріалу була розроблена система тестових завдань до кожного з розділів інваріантної та варіативної складових авторської програми «Художня обробка матеріалів», а також підсумкові контрольні роботи (ПКР). Критерії оцінювання рівня знань були типовими для перевірки навчальних досягнень учнів зі шкільного предмету «Технології» за 12-бальною системою. Узагальнені результати оцінювання якості знань старшокласників контрольної та експериментальних груп представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Узагальнені результати оцінювання якості знань старшокласників зі спеціалізації «Художня обробка матеріалів» на контрольно-підсумковому етапі формувального експерименту

Групи	Успішність за підсумковим контролем (%)								Абсолютна / якісна успішність (%)
	10 – 12 балів (відмінно)		7 – 9 балів (добре)		4 – 6 балів (задовільно)		1 – 3 балів (незадовільно)		
	Тести	ПКР	Тести	ПКР	Тести	ПКР	Тести	ПКР	
Експериментальні	28,3	29,5	50,4	49,8	21,3	20,7	–	–	100/ 79
$\Sigma_{оц}$	28,9		50,1		21		–		
Контрольні	6,9	8,1	39,0	35,3	50,9	53,4	3,2	3,2	96,8/ 44,65
$\Sigma_{оц}$	7,5		37,15		52,15		3,2		

Для визначення рівня практичної підготовленості старшокласників у галузі художнього оброблення матеріалів (сформованості умінь) нами використовувалися критерії оцінювання якості художнього проекту і декоративно-ужиткового виробу: 1) оригінальність форми та естетична довершеність орнаментальної композиції (художній проект); 2) дотримання розмірної точності при виконанні елементів і мотивів декору; 3) майстерність (якість) виконання елементів і мотивів орнаменту. На основі даних, отриманих на проміжному та контрольно-підсумковому етапах формувального експерименту, проведено узагальнення результатів та виявлено динаміку рівнів сформованості практичних умінь учнів з проектування і виготовлення декоративно-ужиткових виробів (див. табл. 3).

Отже, у процесі дослідження спостерігалася динаміка розвитку творчих здібностей старшокласників контрольної та експериментальних груп від репродуктивного рівня до творчого, що підтверджується також контрольними зрізами знань й умінь учнів з проектування і виготовлення декоративно-

ужиткових виробів. Дані дослідження, отримані різними емпіричними методами з використанням математичної статистики, дозволяють стверджувати, що учні експериментальних груп показали більш високий рівень розвитку знань, умінь і творчих здібностей (в середньому на 17,5 – 19,2 %) у порівнянні з учнями контрольної групи.

Таблиця 3

Динаміка рівнів сформованості в учнів контрольної та експериментальних груп практичних умінь з проектування і виготовлення декоративно-ужиткових виробів

Рівні навчальних досягнень	Проміжний етап формувального експерименту (%)				Підсумковий етап формувального експерименту (%)			
	КГ – 1	ЕГ – 1	ЕГ – 2	ЕГ – 3	КГ – 1	ЕГ – 1	ЕГ – 2	ЕГ – 3
10 – 12 балів (відмінно)	13,4	26,6	33,3	31,2	13,4	33,3	46,6	50,0
7 – 9 балів (добре)	13,3	20,0	26,6	31,2	20,6	40,0	40,0	43,7
4 – 6 балів (задовільно)	53,3	33,3	26,5	31,2	40,0	20,0	6,7	6,3
1 – 3 балів (незадовільно)	20,0	20,0	16,4	6,3	20,0	6,7	6,7	0

Результати проведеного експериментального дослідження дають підстави зробити загальний висновок про позитивний вплив виділених педагогічних умов, змісту і методики профільного навчання старшокласників за спеціалізацією «Художня обробка матеріалів», які підвищують якість навчально-виховного процесу, забезпечуючи високий рівень розвитку знань, конструктивних умінь і творчих здібностей старшокласників.

За результатами дисертаційного дослідження зроблені такі **висновки**:

1. Теоретичний аналіз, вивчення практичного досвіду розвитку знань, умінь і творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання засвідчили багатогранність цієї проблеми, її актуальність і складність. Провідний принцип старшої профільної школи – диференціація з широкими можливостями вибору кожним учнем індивідуальної освітньої траєкторії – вимагає змістовних і структурних функціональних змін, орієнтованих на пошук умов, механізмів і засобів створення розвивального мікросередовища, яке сприяє формуванню та розвитку зазначених якостей особистості. Звідси, профільне навчання нами розглядається як важлива умова, що забезпечує розвиток знань, умінь і творчих здібностей учнів в розвивальному мікросередовищі, особливість якого полягає в поєднанні самоосвіти з різними видами творчої діяльності та зміні взаємодії суб'єктів педагогічного процесу.

Теоретико-методологічною стратегією розвитку творчих здібностей, знань й умінь старшокласників у процесі творчої діяльності на основних етапах навчання художнього оброблення матеріалів виступає процесуально-технологічний підхід, який орієнтований на конкретну мету – формування в учнів здатності самостійно

здійснювати творчу діяльність у галузі декоративно-ужиткового мистецтва, а також готовності до соціокультурного та професійного самовизначення, свідомого вибору індивідуального освітнього маршруту.

2. Визначено, що педагогічними умовами, які сприяють розвитку політехнічних знань, конструктивних вмінь і творчих здібностей старшокласників у процесі профільного навчання, є: 1) включення педагогів й учнів у спільну творчу діяльність в галузі декоративно-ужиткового мистецтва; 2) педагогічне управління процесом розвитку політехнічних знань, конструктивних умінь і творчих здібностей учнів в умовах профільної освіти на основі взаємодії учасників процесу на особистісному рівні, який передбачає перехід школяра з об'єкта у суб'єкт педагогічного процесу; 3) здійснення поетапного діагностування розвитку знань, умінь і здібностей старшокласників у процесі творчої художньо-трудої діяльності з використанням розроблених критеріїв, до яких належать: розвиток інтелектуальних здібностей і структурних особливостей інтелекту; прояв творчої активності і самостійності; сформованість здібностей до самоуправління і саморегуляції; розвиненість комунікативно-творчих здібностей. Ці педагогічні умови не можуть застосовуватися окремо одна від одної, бо являють собою ефективну силу, здатну впливати на розвиток досліджуваних якостей особистості лише в системі. Невиконання хоча б однієї з педагогічних умов може негативно вплинути на розв'язання проблеми розвитку творчих здібностей учнів у процесі профільного навчання художнього оброблення матеріалів.

3. Встановлено, що важливими чинниками забезпечення високої якості профільного навчання старшокласників художнього оброблення матеріалів є оновлення змісту, відбір інноваційних методів, засобів і форм організації творчої діяльності, широке впровадження проектно-технологічної системи навчання тощо.

Теоретично обґрунтовано та удосконалено зміст навчання старшокласників за спеціалізацією «Художня обробка матеріалів», який містить спільну інваріантну складову авторської навчальної програми спеціалізації «Художня обробка матеріалів» для 10 – 11 класів. Головна відмінність від типової програми полягає в тому, що авторська програма містить інваріантну складову з розділами, спільними для вивчення усіма школярами, незалежно від видів декоративно-ужиткового мистецтва, та варіативну складову, сформовану залежно від статі.

З позицій процесуально-технологічного підходу профільне навчання художнього оброблення матеріалів в умовах старшої загальноосвітньої школи можна розглядати як педагогічну систему, в якій зміст виконує чітко означену функцію, нерозривно пов'язану з іншими складовими цієї системи – методами, формами і засобами.

Запропонована методика навчання старшокласників художнього оброблення матеріалів в умовах технологічного профілю, а також дидактична схема розвитку знань, умінь і творчих здібностей школярів. З метою перевірки ефективності запропонованої методики розроблена дидактична схема навчання художнього оброблення матеріалів і розвитку творчих здібностей школярів в умовах технологічного профілю.

4. Результати констатувального етапу дослідження дозволили визначити: 1) етапи профільного навчання художнього оброблення матеріалів – попередній (формування інтересів і мотивів), пропедевтичний (формування знань, умінь і творчих здібностей) та основний (розвиток творчих здібностей, знань й умінь); 2) показники творчої діяльності у галузі декоративно-ужиткового мистецтва – спрямованість на здійснення творчої діяльності; готовність до творчої діяльності; здатність до здійснення творчої діяльності; 3) критерії та рівні розвитку творчих здібностей (репродуктивний, імітаційний, конструктивний, творчий), знань й умінь учнів.

5. Як свідчить аналіз дослідницьких матеріалів, комплекс педагогічних умов є необхідним і достатнім для підвищення якості процесу розвитку знань, умінь і творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання. Дані контрольнопідсумкового етапу формувального експерименту підтвердили ефективність оновленого змісту профільного навчання за спеціалізацією «Художня обробка матеріалів» та авторської методики, яка передбачала чітке дотримання дидактичної схеми-алгоритму розвитку знань, умінь і творчих здібностей школярів, а також широке використання співтворчої проектно-технологічної діяльності педагога та учнів.

6. Результатом дослідження стали науково обґрунтовані методичні рекомендації щодо розвитку знань, умінь і творчих здібностей учнів, які дають можливість педагогам загальноосвітніх закладів ефективно розробляти способи та засоби організації профільного навчання старшокласників художнього оброблення матеріалів. Проведена дослідно-експериментальна робота показала загальнодидактичну значущість впровадження у практику результатів дослідження. Водночас наукове дослідження не вичерпує всіх аспектів і повноти змісту цієї проблеми, тому подальший розвиток досліджень може бути продовжений за такими перспективними напрямками: пошук, визначення та впровадження інноваційних педагогічних технологій, які забезпечують розвиток знань, умінь і творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання; критеріально-діагностичне забезпечення процесу розвитку знань, умінь і творчих здібностей учнів; розробка програм елективних курсів для старшої профільної школи та посібників з різних видів творчої художньо-трудової діяльності; запровадження сучасних методик на базі ІТ-технологій для підвищення ефективності профільної підготовки школярів у галузі художнього оброблення матеріалів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Праці, опубліковані у фахових виданнях:

1. Омельчук О. В. Професійна готовність майбутніх вчителів технології до профільного навчання учнів художніх ремесел в основній школі / О. В. Омельчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи : [збірник наукових праць] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 38. – С. 147–152.

2. Омельчук О. В. Сутнісно-логічний аналіз проблеми розвитку творчих здібностей школярів / О. В. Омельчук // Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Педагогіка. – 2013. – № 2. – С. 79–85.

3. Омельчук О. В. Профільна технологічна підготовка як чинник розвитку творчої особистості школяра / О. В. Омельчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2013. – № 29. – С. 125–129.

4. Омельчук О. В. Педагогічне обґрунтування структури та змісту програми профільного навчання за спеціалізацією «Художня обробка матеріалів» / О. В. Омельчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2014. – № 30. – С. 111–114.

5. Омельчук О. В. Проектування змісту навчання старшокласників художньої обробки матеріалів у старшій профільній школі / О. В. Омельчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи : [збірник наукових праць] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 45. – С. 225–230.

6. Омельчук О. В. Характеристика розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання художньої обробки матеріалів / О. В. Омельчук // Наука і освіта. – 2014. – № 7. – С. 131–136.

7. Омельчук А. В. Структурний аналіз профільної учебы старшекласников по специальности «Художественная обработка материалов» / А. В. Омельчук // Молодой ученый. – 2014. – № 2. – С. 810–813. (Росія)

8. Омельчук О. В. Метод творчих проєктів, як засіб удосконалення профільного навчання старшокласників художнього оброблення матеріалів / О. В. Омельчук // Black Sea Scientific Journal of Academic Research. – June 2014 volume 14 issue 07. – С. 40–44. (Грузія)

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Омельчук О. В. Профільне навчання учнів художньої обробки лозоплетіння в старшій школі / О. В. Омельчук // Сучасна наука в мережі Інтернет : Матеріали дев'ятої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції; 25 – 27 лютого 2013 року. – Київ, 2013. – С. 46–49.

10. Омельчук О. В. Проектування творчого процесу профільного навчання старшокласників художньої обробки матеріалів / О. В. Омельчук // Nauka dziś: teoria, metodologia, praktyka (28.09.2013 – 30.09.2013). Zbiór raportów naukowych. – Wrocław : Diamond trading tour, 2013. – S. 64–70.

11. Омельчук О. В. Процесуально-технологічний підхід розвитку творчої особистості школяра в умовах профільного навчання / О. В. Омельчук // Розвиток сучасної освіти і науки : результати, проблеми, перспективи : Тези I міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених. – Дрогобич : ДДПУ, 2013. – С. 229–231.

12. Омельчук О. В. Профільна технологічна освіта як важливий чинник задоволення освітніх потреб старшокласників / О. В. Омельчук // Проблеми та перспективи професійної освіти в сучасних умовах : Матеріали Всеукраїнської

науково-практичної конференції. – Умань : УДПУ, 2013. – С. 35–37.

13. Омельчук А. В. Педагогические средства активизации творческой технологической деятельности старшеклассников в условиях технологического профиля / А. В. Омельчук // Социально-гуманитарный вестник Юга России. – 2014. – № 1. – С. 54–60.

14. Омельчук О. В. Творча діяльність учнів в умовах профільного навчання художньої обробки матеріалів / О. В. Омельчук // Технологічна освіта: проблеми, інновації, перспективи : матеріали міжвузівської науково-практичної web-конференції (м. Лисичанськ, 18 березня 2014 р.). – Лисичанськ : ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка». – Лисичанськ : ТОВ «Лисичанська друкарня», 2014. – С. 57–59.

15. Омельчук О. В. Ефективність методики профільного навчання художнього оброблення матеріалів / О. В. Омельчук // Інновації у підготовці фахівців технологічної, професійної освіти та готельно-ресторанного бізнесу : Збірник наукових праць за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Херсон : Видавництво «Айлант», 2014. – С. 42–45.

16. Омельчук О. В. Морально-естетичний вплив декоративно-ужиткового мистецтва на особистість у процесі профільного навчання / О. В. Омельчук // Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Умань, 24 жовтня 2014 р.). – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – С. 71–75.

Праці, які додатково відображають наукові результати

17. Омельчук О. В. Вивчення художнього оброблення матеріалів в профільній школі : навч.-метод. посібник / О. В. Омельчук. – Кременець : ВЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2014. – 120 с.

АНОТАЦІЯ

Омельчук О. В. Методика профільного навчання старшокласників художнього оброблення матеріалів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02. – теорія та методика навчання технологій – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2015.

Дисертація присвячена розробці змісту та методики профільного навчання старшокласників художнього оброблення матеріалів. У роботі розглянуто профільну технологічну підготовку як чинник розвитку творчої особистості школяра, здійснено сутнісно-логічний аналіз проблеми розвитку творчих здібностей учнів, проведено проектування процесу профільного технологічного навчання та виявлено педагогічні умови ефективності розвитку знань, умінь і творчих здібностей школярів у галузі художнього оброблення матеріалів. Теоретично обґрунтовано, розроблено й апробовано зміст і методику профільного навчання старшокласників за спеціалізацією «Художня обробка матеріалів». Проведено дослідно-експериментальну перевірку прогностичної моделі профільного

навчання учнів художнього оброблення матеріалів та ефективність педагогічних умов, змісту і методики його реалізації в умовах старшої загальноосвітньої школи.

АННОТАЦИЯ

Омельчук А. В. Методика профильного обучения старшекласников художественной обработке материалов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения технологиям. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2015.

Диссертация посвящена разработке содержания и методики профильного обучения старшекласников художественной обработке материалов. В работе рассмотрена профильная технологическая подготовка как фактор развития творческой личности школьника, осуществлен сущностно-логический анализ проблемы развития творческих способностей учащихся, проведено проектирование процесса профильного технологического обучения и выявлены педагогические условия эффективности развития знаний, умений и творческих способностей школьников в области художественной обработки материалов.

Основными целями профильного обучения старшекласников художественной обработке материалов является поэтапное развитие политехнических знаний и конструктивных умений, необходимых для осуществления художественно-трудовой деятельности, а как перспективная цель – развитие способностей учеников к творческой деятельности по проектированию и изготовлению декоративных изделий. Педагогический процесс развития знаний, умений и творческих способностей старшекласников в условиях профильного обучения представляет систему, которая основывается на процессуально-технологическом подходе и предусматривает единство и взаимосвязь таких компонентов: целей, заданий, содержания, методов и форм организации взаимодействия участников творческого процесса и др.

Педагогическими условиями, которые влияют на эффективность процесса развития политехнических знаний, конструктивных умений и творческих способностей старшекласников в процессе профильного обучения, являются: 1) включение педагогов и учащихся в совместную творческую деятельность в области декоративно-прикладного искусства; 2) педагогическое управление процессом развития политехнических знаний, конструктивных умений и творческих способностей учащихся в условиях профильного образования на основе взаимодействия участников процесса на личностном уровне, который предусматривает переход школьника из объекта в субъект педагогического процесса; 3) осуществление поэтапного диагностирования развития знаний, умений и способностей старшекласников в процессе творческой художественно-трудовой деятельности с использованием разработанных критериев, к которым принадлежат: развитие интеллектуальных способностей и структурных особенностей интеллекта; проявление творческой активности и самостоятельности.

Теоретически обоснованы и разработаны содержание и методика профильного обучения старшеклассников по специализации «Художественная обработка материалов». С целью проверки эффективности предложенной методики апробирована дидактичная схема обучения художественной обработке материалов и развития творческих способностей школьников в условиях технологического профиля, а также обоснованы этапы (организационно-подготовительный; художественно-конструкторский; технологический; завершающий) и стадии проектирования, изготовления и оценивания декоративных изделий.

Проведена опытно-экспериментальная проверка прогностической модели профильного обучения учащихся художественной обработке материалов, а также эффективность педагогических условий, содержания и методики его реализации в условиях старшей общеобразовательной школы. Проанализированы и обобщены результаты констатирующего, формирующего и контрольного этапов опытно-экспериментальной работы, разработаны методические рекомендации учителям технологий, которые осуществляют профильное обучение старшеклассников художественной обработке материалов.

Ключевые слова: старшая общеобразовательная школа, профильное обучение, знания, умения и творческие способности, художественная обработка материалов, старшеклассники.

ANNOTATION

Omelchuk A. V. The methods of the specialized training in high school of the art processing of materials. – The manuscript.

Thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.02. – Theory and methods of technology. – National Pedagogical University M. P. Dragomanov. – Kyiv, 2015.

The thesis is devoted to the development of the content and methods of the teaching in high school art profile processing materials. In this work we considered the technological training as a factor in the development of the creative personality of the student, carried out essentially-logical analysis of problems of the development of creative abilities of students, the designing process of specialized technological training and identified pedagogical conditions of the effective development of knowledge, skills and creative abilities of students in the field of art processing of materials. Theoretically, the content and methodology of vocational education of students in "Artistic processing of materials" was proved, developed and tested. The experimental verification of the predictive profile education of artistic material processing efficiency and pedagogical conditions, content and methods of its realization in senior secondary school was conducted.